

Душан Д. Николић
Институт за физику у Београду
dnikolic@ipb.ac.rs
ORCID ID: 0009-0008-5214-7385

УДЕЛИ У ДРУШТВУ СА ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ

Сажетак: Аутор у раду анализира појам удела у друштву са ограниченом одговорношћу у српском праву. Удели у друштву са ограниченом одговорношћу представљају један од најзначајнијих појмова који карактеришу целокупну форму друштва са ограниченом одговорношћу. Имајући у виду обим појма удела, на самом почетку рада анализа је подељена у три целине. Прва целина тиче се основних термиолошких и појмовних разматрања. Друга се бави питањима правне природе, док трећа укључује анализу начела која се односе на уделе. Код правне природе удела посебан акценат се ставља на разматрање природе удела у поређењу са сродним институцијом акција у акционарским друштвима и појмом дигиталне имовине, а на крају се природа удела анализира и из угла стварног права. У оквиру последње целине приказана су начела сразмерности и диспозитивности која одређују садржину појма удела и анализирана је њихова примена у важећем позитивном праву. Закључци анализе појединих остворених питања у оквиру појма удела треба да представљају основ за будућа унапређења овог правног појма, посебно у делу који се односи на примену начела диспозитивности.

Кључне речи: удео, друштво са ограниченом одговорношћу, правна природа, права по основу удела.

1. УВОД

Српски Закон о привредним друштвима (у даљем тексту: ЗОПД) у дефиницији друштва са ограниченом одговорношћу истиче да је оно друштво у којем један или више чланова имају уделе у основном капиталу.¹ У оквиру

¹ Закон о привредним друштвима – ЗОПД („Сл. гласник РС“, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 и 109/2021). чл. 139.

треће главе ЗОПД, која уређује друштво са ограниченом одговорношћу, уделима је посвећен цео одељак који носи назив „удели“, а који садржи низ ужих правила која уређују појединости у вези са тим институтом. ЗОПД не садржи дефиницију удела али се према теорији он може дефинисати као скуп права која чланови друштва стичу на основу улога у друштво.¹ Поред садржине удела, ЗОПД уређује и питања стицања удела, сопствених удела, сувласништва на уделу, повлачења и поништења удела, залагања удела и преноса и деобе удела. Према ставу теорије, посматрано из шире перспективе, појам удела представља једну од најзначајнијих категорија у оквиру друштва са ограниченом одговорношћу јер се преко његових функција, структуре и преноса одсликава суштина те форме привредних друштава.² У теорији је посвећена пажња многим темама које су у вези са уделом, али не и самом појму удела, те из тог разлога постоји потреба за таквом врстом анализе.

На првом месту анализа креће од појма удела, затим прелази на питања његове правне природе, док се на крају пажња посвећује начелима која су посебно значајна за разумевање садржине појма удела. У првом делу, анализа се своди на основна појмовна и термилошка одређења и разграничењима тог појма, како у позитивном праву, тако и у теорији. У другом делу који се односи на правну природу, удео се као појам анализира на систематски начин, те разматрање правне природе почиње од кореспондентног института акција у акционарским друштвима, затим прелази на анализу природе удела у контексту савременог правног појма дигиталне имовине и завршава са правном природом удела из угла стварног права. У последњем делу рада посвећеног начелима, анализирана су начела која битно карактеришу садржину удела. Ради се о начелу сразмерности и начелу диспозитивности која се односе на материјални појам удела, односно на обим права која чланови имају на основу удела.

Циљ анализе јесте да на целовит начин прикаже основне карактеристике удела, и да идентификује и пружи закључке о отвореним питањима у вези са појмом удела у српском праву. Једна од главних карактеристика друштва са ограниченом одговорношћу као форме привредних друштава јесте флексибилност и прилагодљивост потребама праксе тако да промене у регулативи које се тичу те форме нису непознаница, а још мање негативна околност. У том смислу, закључци анализе треба да дају смернице за будућа унапређења тог правног института, а последично и целокупне форме друштва са ограниченом одговорношћу у домаћем праву.

¹ Мирко Васиљевић, Татјана Јевремовић Петровић, Јелена Лепетић, *Компанијско право – правно привредних друштава*, Београд 2023, 273.

² Драго Дивљак, „Удели код друштва са ограниченом одговорношћу“, *Право – теорија и пракса*, бр. 8-12/1993, 20.

2. ПОЈАМ УДЕЛА

Значење појма удела могло би се сагледавати у ширем и у ужем смислу. У ширем смислу, појам „удео“ има идентично значење без обзира на форму привредног друштва (ортачко, командитно, друштво са ограниченом одговорношћу, акционарско друштво). У том смислу и акције код акционарских друштава представљају уделе.³ Код ортачких и командитних друштава и сам ЗОПД користи термин удели у ортачким односно удели у командитним друштвима.⁴ У ужем смислу, појам удела се може сагледавати појединачно према формама привредних друштава као што је то случај и код друштва са ограниченом одговорношћу. У контексту даље анализе уделима се сматрају искључиво удели у друштву са ограниченом одговорношћу.

Анализу појма удела корисно је почети од основних законских и теоријских поставки, где се на почетку јавља питање терминолошког и појмовног разграничења удела и њему сродног појма улога.⁵ Као што је већ поменуто у уводним разматрањима, удели представљају скуп различитих права која одређено лице односно члан друштва стиче на основу улога у друштво.⁶ Поједине друге теоријске дефиниције удела указују да је он скуп, не само права, већ и обавеза које проистичу из чланства у друштву са ограниченом одговорношћу.⁷ Већ је истакнуто да ЗОПД не даје позитивну дефиницију удела већ само у оквиру поменуте дефиницију друштва са ограниченом одговорношћу указује да се удели стичу на основу улога у друштво.⁸ Сличност између појма удела и улога произилази из тога што се, према наведеним дефиницијама, удео стиче на основу улога. Стицање удела на основу улога ипак је само један од начина на који одређено лице може стећи удео. То се односи на ситуације оснивања друштва када оснивачи уносе улоге дефинисане уговором о оснивању или уколико се ради о повећању основног капитала новим улозима. Поред стицања удела новим улозима, одређено лице може стећи удео и на друге начине као што су уговор о куповини или размени удела, уговор о конверзији потраживања у удео, наслеђе, статус зајед-

³ Зоран Арсић, Владимир Марјански, *Право привредних друштава*, Нови Сад 2018, 63; Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић, *Компанијско право – Право привредних субјеката*, Београд 2023, 116.

⁴ ЗОПД, чл. 96 и 129.

⁵ Идентично разграничење појмова среће се и у немачкој правној теорији. Вид. Joachim Rosengarten, Frank Burmeister, Martin Klein, *The German Limited Liability Company*, Munich 2020, 26.

⁶ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 300.

⁷ Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 381. Д. Дивљак, 20.

⁸ ЗОПД, чл. 151. У погледу дефинисања удела у закону, иста је ситуација и у немачком праву које се сматра креатором друштава са ограниченом одговорношћу.

ничке имовине супружника и слично.⁹ Стицање удела као последицу има добијање статуса члана друштва, а горенаведени начини стицања удела (где спада и уношење улога) представљају правни основ, односно *iustus titulus*, док је начин стицања – *modus acquirendi*, упис у регистар, који заправо има конститутивно дејство.¹⁰ У правном смислу, имовина која је предмет улога (новац, неновчана ствар или право), до тренутка уношења улога представља имовину лица које тај улог уноси, а након уношења она постаје имовина друштва док члан у имовину стиче удео.¹¹ Битно је напоменути да је улог увек изражен у виду основног капитала друштва, односно збир свих улога једнак је вредности основног капитала друштва.¹² Још једна суштинска разлика која произилази из одвојености појма удела и улога јесте у самој њиховој вредности. На пример, пет чланова друштва могу унети новчане улоге у износу од 1000 динара. Вредност основног капитала тог друштва износиће 5000 динара, а вредност појединачних улога је дакле 1000 динара. То друштво, као одвојено правно лице, у својој имовини имаће тих 5000 динара, али поред тога оно може имати и другу имовину. Удео сваког члана може вредети, у економском смислу, вишеструко више зато што се његова вредност сагледава у односу на целокупну имовину друштва, а не само у односу на вредност основног капитала.¹³ Из наведеног произилази да се удели и улози, и поред своје везе суштински одвојени појмови.

Како би се појам удела разумео у потпуности неопходно је имати у виду да је он изражен у одређеном проценту у односу на основни капитал друштва. Вредност основног капитала друштва, колика год она била, изражена је у новчаном смислу односно у одређеном износу. Примера ради, пет оснивача је уговором о оснивању предвидело једнаке новчане улоге у износу од 1000 динара, и сразмерну расподелу удела. Укупан основни капитал тог друштва износиће 5000 динара, а у контексту удела он ће бити изражен процентуално као 100%. Имајући у виду да је предвиђена сразмерна расподела удела, и да је улог сваког члана 1000 динара, последично, сваки члан стиче једну петину, односно 20% удела. Удео изражен као проценат заправо представља проценат обима права која има члан по основу власништва над тим уделом. Због своје садржине која чине права, са једне стране, и свог процентуалног изражавања, са друге, удео се може дефинисати у материјалном и у формалном смислу. У материјалном, односно садржинском смислу он представља скуп различитих права и обавеза док је у формалном смислу он

⁹ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 281; Богдана Стјепановић, „Удео у привредном друштву као заједничка имовина супружника“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2019, 353.

¹⁰ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 281.

¹¹ Д. Дивљак, 20.

¹² З. Арсић, В. Марјански, 156.

¹³ *Ibid.*

изражен у одређеном проценту у односу на основни капитал друштва. Када је реч о уделима у материјалном смислу, према ЗОПД он подразумева следећа права: 1) право гласа; 2) право на учешће у добити; 3) право на учешће у ликвидационом остатку и 4) друга права предвиђена у ЗОПД. У материјалном смислу удео даје одговор на питање која права члан има, а у формалном, у ком обиму их има.

Претходна разматрања односила су се на појам удела у његовом класичном облику, али поред тога ЗОПД дефинише и поједине специфичне врсте удела. У складу са тим, може се направити разлика између класичних односно „обичних“ удела, с једне стране, и сопствених и резервисаних сопствених удела као посебних врста удела, с друге стране. Сопствени удели су они удели које друштво стиче од својих чланова.¹⁴ Ту се дакле ради о уделима чланова у том самом друштву, а не у неком другом. Стицањем сопствених удела друштво постаје власник удела у „самом себи“. Посебан режим који карактерише ову врсту удела тиче се појединих права која тај удео садржи. Наиме, према ЗОПД друштво нема право гласа, нити право на учешће у добити по основу сопствених удела.¹⁵ Такође, сопствени удео не може бити ни предмет залогe, тј. не може се заложити.¹⁶ Иако ЗОПД говори искључиво о праву гласа, праву на стицање добити и залози на уделу, када „обичан“ удео пређе у власништво самог друштва, он задржава карактер удела са свим правима која из њега произилазе, с тим да та права мирују, односно друштво их не може остваривати док је удео у режиму сопственог удела.¹⁷ Дакле, сопствени удели су заправо посебан режим у ком се могу наћи „обични“ удели. Иако се ради о посебном режиму, доследно је сматрати сопствене уделе специфичном врстом удела имајући у виду правне последице које произилазе из тог режима. Друга подврста удела у друштвима са ограниченом одговорношћу у српском праву јесу резервисани сопствени удели. Они су такође сопствени удели друштва али карактерише их то да су бестеретно стечени од чланова тог друштва у циљу издавања једног или више финансијских инструмената (права на стицање удела).¹⁸ Према ЗОПД резервисани сопствени удели не могу се залагати нити се њима може располагати осим ако то није у складу са ЗОПД, а једна од разлика у односу на сопствене уделе

¹⁴ ЗОПД, чл. 157, ст. 1; Владимир Ж. Марјански, „Стицање сопственог удела друштва с ограниченом одговорношћу откупом од члана друштва“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2015, 671; Стеван Шогоров, „Правни статус сопственог удела друштва са ограниченом одговорношћу“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2010, 30.

¹⁵ ЗОПД, чл. 158.

¹⁶ ЗОПД, чл. 158, ст. 2.

¹⁷ В. Марјански, 672.

¹⁸ Милена Момчилов, Ана Кнежевић Бојовић, „Резервисани сопствени удео и финансијски инструмент – право на стицање удела: механизми за реализацију ESOP-а у Републици Србији“, *Архив за правне и друшћивене науке*, бр. 1/2024, 113.

лежи у чињеници да једночлано друштво са ограниченом одговорношћу може имати резервисане сопствене уделе за разлику од „обичних“ сопствених удела.¹⁹ У теорији се истиче да резервисани сопствени удео, заједно са финансијским инструментом под називом „право на стицање удела“, служи реализацији тзв. „Програма подстицања власништва запослених“ (енгл. *Employee Stock Ownership Plan – ESOP*).²⁰ Закључно, и код једне и код друге посебне врсте удела заправо се ради о посебном правном режиму у ком се налазе „обични“ удели у одређеним ситуацијама, тако да се њихова суштина не мења, већ долази до мировања права.

3. ПРАВНА ПРИРОДА УДЕЛА

Разматрање правне природе удела може се такође поделити у три целине. Прва целина се односи на сличност и разлике између удела и акција, друга на сличности између појма удела и савременог појма дигиталне имовине, док се трећа бави питањем удела у контексту стварног права. На овом месту је дат кратак уводни приказ проблематике сваке од целина, док се у наставку посебно обрађује свака од њих.

Питању правне природе удела у друштву са ограниченом одговорношћу посебно је посвећен један члан ЗОПД који и носи назив „правна природа удела“, а у оквиру ког се у негацији истиче да удели нису хартије од вредности и да се не могу стицати нити се њима може располагати упућивањем јавне понуде у смислу закона којим се уређује тржиште капитала.²¹ Потенцијални разлог за посебно раздвајање правне периоде удела од хартија од вредности може бити сличност између удела и акција у акционарским друштвима које јесу хартије од вредности. Наиме, ЗОПД познаје две форме друштава капитала, акционарска и друштва са ограниченом одговорношћу. Наведене форме по својој природи имају низ сличних института, а поред тога у самом уређењу друштва са ограниченом одговорношћу ЗОПД на више места предвиђа сходну примену правила о акционарским друштвима.²² Како би се избегле евентуалне недоумице и примена системског тумачења према којој би правна природа удела могла да се повеже са правном природом акција, а што би за собом повлачило одређене правне последице, српски законодавац

¹⁹ Милена Јовановић Zattila, „Право запосленог на стицање удела у друштву са ограниченом одговорношћу“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, бр. 100/2023, 63.

²⁰ М. Момчилов, А. Кнежевић Бојовић, 105.

²¹ ЗОПД, чл. 150.

²² Примери: Повећање основног капитала, ЗОПД, чл. 146. ст. 5; Исплата добити члановима, ЗОПД, чл. 183, ст. 1; Усвајање финансијских извештаја, ЗОПД, чл. 216; Побивање одлука скупштине, ЗОПД, чл. 217.

је експлицитно искључио такву могућност. Теоријско питање које произилази из наведених разматрања јесте у којој мери је правна природа удела у друштву са ограниченом одговорношћу повезана са акцијама као кореспондентним институтом у акционарском друштву и који је *ratio legis* законодавца за експлицитно раздвајање та два института.

Удели као и дематеријализоване хартије од вредности какве су акције мењају своје карактеристике у складу са општим друштвеним развојем. Акције које су некада биле класичне хартије од вредности сада су дематеријализоване, а удели данас такође свој појавни облик имају у виду електронског записа, те не постоје у материјализованој форми. Паралелно са трансформацијом постојећих појмова, савремени трендови изискују дефинисање нових појмова а пример за то јесте појам дигиталне имовине. Питање које се поставља јесте какве су сличности и преклапања између актуелног уређења правних института који су већ деценијама познати у пракси, какав је случај са уделима, и наведених нових правних појмова. У том смислу, тема којој је посебно посвећена пажња јесте питање сличности између природе удела и савременог појма дигиталне имовине.

Још једно питање које се тиче правне природе удела у друштву са ограниченом одговорношћу односи се на релацију природе удела као института компанијског права и стварног права. Наиме, када се сагледа целокупно уређење института удела могу се приметити одређене карактеристике које указују на везе са стварним правом. Примера ради, према ЗОПД, удео може припадати већем броју лица када се ради о сувласништву на уделу.²³ ЗОПД затим предвиђа диспозитивну слободу преноса удела где посебно регулише право прече куповине удела које поседују постојећи чланови друштва.²⁴ Као што је већ поменуто, удео се може заложити.²⁵ Удео као такав представља дакле предмет одређених стварних права, те се отвара питање његове природе и у том контексту.

3.1 Сличности између правне природе акција и удела

Као што је у уводу овог поглавља изложено, удели у друштву са ограниченом одговорношћу и акције у акционарским друштвима представљају комплементарне правне институте. Ипак акције су по својој природи хартије од вредности, док је код удела децидно у ЗОПД истакнуто да они нису хартије од вредности по својој правној природи. Како би се добио одговор на питање шта је *ratio legis* иза такве дефиниције српског законодавца неопходно

²³ ЗОПД, чл. 153.

²⁴ ЗОПД, чл. 161.

²⁵ ЗОПД, чл. 177.

је ближе размотрити основне карактеристике акција као хартија од вредности и упоредити их са одређеним карактеристикама појма удела.²⁶

ЗОПД не познаје посебну дефиницију акција као правног института. У делу ЗОПД који се односи на акције и друге хартије од вредности може се на више места видети упућивање на закон којим се уређује тржиште капитала. То се примера ради односи на издавање акција и других хартија од вредности јавном понудом²⁷ или на питања преноса акција и преноса права из акција.²⁸ Закон на који упућује ЗОПД јесте Закон о тржишту капитала.²⁹ Тај закон садржи низ одредби које се односе на акције али ни једна заправо не дефинише акцију као правни институт. У домаћој теорији акција се дефинише на различите начине с тим да јој се једногласно приписује природа хартије од вредности.³⁰ Поред тога, суштинским карактеристикама акције може се додати да она представља део основног капитала,³¹ као и да она њеном имаоцу даје одређена чланска права и обавезе у друштву.³²

Према наведеном могу се издвојити три кључне карактеристике акције као правног појма. Прво, акција је хартија од вредности, друго, акција представља део основног капитала и треће, акција имаоцу даје одређена права и намеће му одређене обавезе.³³ Од наведене три суштинске карактеристике две су идентичне карактеристикама удела у друштвима са ограниченом одговорношћу, а то су друга и трећа.³⁴ Као што је изложено у делу о основним

²⁶ Слично питање својевремено је било актуелно и у праву Сједињених Америчких Држава. Радило се о томе да ли се удели у друштву са ограниченом одговорношћу имају сматрати серијским хартијама од вредности, те да ли у погледу њих важе правила тржишта капитала. Део америчке теорије био је става да се удели не требају третирати као серијске хартије од вредности односно вредноснице (енгл. *securities*). Вид. Carol R. Goforth, „Why Limited Liability Company Membership Interests Should Not be Treated as Securities and Possible Steps to Encourage this Result“, *Hastings Law Journal*, бр. 5/1994, 1303; Други аутори, пак, тврде да карактеризација удела као вредносница зависи од њихове „економске реалности“. Вид. Michael J. Garrison, Terry W. Knoepfle, „Limited Liability Company Interests as Securities: A Proposed Framework for Analysis“, *American Business Law Journal*, бр. 4/1996, 644.

²⁷ ЗОПД, чл. 248, ст. 4.

²⁸ ЗОПД, чл. 248, ст. 1.

²⁹ Закон о тржишту капитала – ЗТК („Сл. гласник РС“, бр. 129/2021).

³⁰ Небојша Јовановић, *Берзанско право*, Београд, 2009, 441; М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 427; Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 429; З. Арсић, В. Марјански, 204.

³¹ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 427.

³² Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 428.

³³ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 428.

³⁴ Напомена: Садржина акције односно карактеристике појединих права у оквиру акција разликују се од права у оквиру удела. Док код удела важи начело диспозитивности, где један удео може давати право гласа у било којем проценту, код акција важи право једна акција један глас, које је потпуно супротно наведеном режиму у оквиру удела у друштву са ограниченом одговорношћу. За више о том правилу у оквиру акционарских друштава вид. Јелена Лепетић, „Једна акција – један глас: да ли је време за промене“ *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2018, 1196-1201.

карактеристикама удела, они такође као и акције представљају део основног капитала, односно изражени су у одређеном проценту у односу на основни капитал, и такође њихов ималац, исто као и ималац акција, стиче одређена права и обавезе у оквиру друштва. Једина разлика тиче се прве карактеристике где је акција хартија од вредности док удео према ЗОПД то није. И поред изричитог текста закона практични аспекти говоре у прилог сличности и у оквиру те суштинске карактеристике.

Наиме, у контексту акција као хартија од вредности, српско право предвиђа да су оне серијске хартије од вредности које гласе на име и да су дематеријализоване.³⁵ Серијске хартије од вредности се по дефиницији издају већем броју примерака са уједначеним елементима.³⁶ Хартије од вредности које гласе на име су оне хартије чији је ималац назначен у хартији.³⁷ Према ЗОПД, акције су и обавезно дематеријализоване.³⁸ Традиционално у праву хартија од вредности говори се о праву на хартији и праву из хартије.³⁹ Право на хартији је стварно право на комаду папира као телесној покретној ствари на основу ког ималац тог права може да располаже хартијом.⁴⁰ Како је у домаћем праву извршена дематеријализација, право на хартији као комаду папира изгубило је значај и правно дејство. Према још једној теоријској класификацији, акције спадају у тзв. чланске хартије односно хартије са правом учешћа које карактеришу специфична права из хартије као што су то, на пример, право на управљање друштвом или право на дивиденду.⁴¹

Поређењем удела у друштву са ограниченом одговорношћу са акцијама као дематеријализованим хартијама од вредности може се увидети, у суштини, готово идентична природа. И акције и удели су дематеријализовани и стичу се уписом њихових ималаца у одговарајући регистар, док је једина разлика у карактеру акција као серијских хартија из чега произилази недељивост акција, док удели немају тај карактер већ су они подложни деоби. С обзиром на дематеријализацију, традиционално својство акција као хартија од вредности оличено у праву на хартији као материјалној ствари потпуно се изгубило, чиме се њихова природа одваја од појма хартија од

³⁵ Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић, 428.

³⁶ Небојша Јовановић, Вук Радовић, Мирјана Радовић, *Трговинско право*, Београд 2021, 572.

³⁷ *Ibid.*, 573.

³⁸ ЗОПД, чл. 248, ст. 1. Дематеријализација акција индиректно произилази и из ЗТК који у чл. 7 дефинише да се финансијски инструменти издају као дематеријализовани, а такође према чл. 2, ст. 1, тач. 19, подтач. 1 у вези са тач. 55, подтач. 1 ЗТК акције се сматрају финансијским инструментима.

³⁹ Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић (2021), 587; Илија Бабић, Раденко Јотановић, *Грађанско право, Књига 2 – Сиварно право*, Бања Лука 2020, 50.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Н. Јовановић, 429.

вредности и постаје сличнија уделима. Ако је природа тих института готово идентична, поставља се питање шта је законодавац у ЗОПД хтео да постигне негативном дефиницијом правне природе удела у друштву са ограниченом одговорношћу негирајући има својство хартија од вредности? Одговор на то питање може се евентуално добити уколико се погледа још једна одредба ЗОПД која се налази у истом члану који носи назив правна природа удела. Наиме у другом ставу тог члана, одмах након указивања да удео није хартија од вредности, ЗОПД прописује да се удели не могу стицати нити се њима може располагати упућивањем јавне понуде у смислу закона којим се уређује тржиште капитала.⁴² Имајући ту одредбу у виду, *ratio legis* дефинисања удела као института који није хартија од вредности може лежати у ограничавању форме друштва са ограниченом одговорношћу као искључиво затворене форме привредних друштава. Питање да ли удели имају или немају природу хартија од вредности не мора бити у директној вези са његовим карактером отвореног или затвореног друштва. Појам хартија од вредност шири је од његовог уређења у оквиру Закона о тржишту капитала.

Хартије од вредности у најширем смислу се могу дефинисати као исправе које садрже имовинско право које према њеном дужнику може да оствари само њен законити ималац.⁴³ Питање које се отвара јесте да ли, суштински гледано, акције и удели представљају кореспондентне институте, а њихова природа као хартија од вредност утиче искључиво и само на карактер форме друштва као отвореног или затвореног? Ако је то случај, онда из теоријског угла нема места раздвајању природе та два института. Дематеријализацијом акција и губитком тзв. права на хартији, природа акција и удела се такође додатно приближила, тако да се исто питање може поставити и у супротном смеру.

3.2 Сличност између удела и дигиталне имовине

У новијој и актуелној домаћој литератури могу се пронаћи савремени правни институти чије карактеристике имају низ сличности са уделима у друштву са ограниченом одговорношћу. Ради се о појму дигиталне имовине. Код тог појма се посебно у теорији истичу три облика имовине који постоје дуги низ година у српском праву и који се могу сматрати дигиталном имовином.⁴⁴ Један од та три облика имовине чине дематеријализоване преносиве хартије од вредности какве су акције.⁴⁵ Дефиниција општег појма дигиталне

⁴² ЗОПД, чл. 150, ст. 2.

⁴³ Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић (2021), 567.

⁴⁴ Мирјана Радовић, „Појам и врсте дигиталне имовине“ у *Право дигиталне имовине* (ур. Мирјана Радовић), Београд 2024, 24.

⁴⁵ *Ibid.*

имовине јесте да је она дигитални запис који симболизује одређену имовинску вредност или једно или више одређених имовинских права и који настаје, постоји, чува се и преноси искључиво у дигиталном облику и погодан је да буде предмет контроле.⁴⁶ У претходним разматрањима истакнута је суштинска сличност између удела и акција као дематеријализованих хартија од вредности, те се, на овом месту, поставља питање сличности између удела у друштву са ограниченом одговорношћу и појма дигиталне имовине.

У теорији се наводи неколико карактеристика које произилазе из поменуте дефиниције и три услова који морају бити испуњени да би се радило о дигиталној имовини. На првом месту основне карактеристике дигиталне имовине су: 1) да представља симбол вредности или права 2) да постоји искључиво у дигиталном облику 3) да се чувају и преносе у дигиталном облику и 4) да могу да буду предмет контроле.⁴⁷ Уколико постоје све наведене карактеристике неопходно је да буду испуњена и три услова који се тичу индивидуализације, евиденције и прихватања својства симбола.⁴⁸ Појам удела сличан је појму дигиталне имовине, како по питању карактеристика, тако и по питању наведених услова. Наиме, у контексту прве карактеристике, прихватања својства симбола, у теорији се наводи пример менице као хартије (листа папира) који је симбол имовинског права.⁴⁹ Исто се може рећи за уделе који су симбол скупа имовинских и других права. Друга карактеристика, електронски облик, испуњена је чињеницом да се евиденција о уделима води у електронском облику у складу са релевантним Законом.⁵⁰ Трећа карактеристика је такође испуњена имајући у виду да упис у регистар има конститутивно дејство када је у питању пренос удела.⁵¹ Четврта карактеристика, могућност контроле, пандан је државини над телесним стварима⁵² у шта се индиректно уклапа и право власника удела да њиме располаже. Иста је ствар и са наведеним условима, удели су индивидуализовани по својој природи, о њима се води евиденција од стране Агенције за привредне регистре, и они сами по себи симболизују одређени специфичан скуп права и обавеза.

Карактеристике појма удела се слажу са карактеристикама и условима појма дигиталне имовине, те би се потенцијално у будућности могло говорити и о уделима у оквиру тог појма, као што је то случај са акцијама као дематеријализованим серијским хартијама од вредности. Такво тумачење

⁴⁶ *Ibid.*, 21.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*, 23.

⁴⁹ *Ibid.* 21.

⁵⁰ Закон о поступку регистрације у агенцији за привредне регистре („Сл. гласник РС“, бр. 99/2011, 83/2014, 31/2019 и 105/2021), чл. 2, ст. 1, тач. 1.

⁵¹ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 327.

⁵² М. Радовић, 22.

је у складу и са трендом дигитализације који је актуелан када су у питању друштва са ограниченом одговорношћу у српском праву, а пример за то је релативно скорашње увођење могућности електронске регистрације једночланих и вишечланих друштава са ограниченом одговорношћу.⁵³ У контексту испитивања правне природе, важно је истаћи да удели представљају појам који је далеко старији од појма дигиталне имовине, те се не може говорити о правној природи удела која се поклапа са појмом дигиталне имовине. Обрнута ситуација такође није могућа, јер појам дигиталне имовине има далеко шири обухват од удела. И поред наведеног чињеница да правни појмови еволуирају, те да мењају своје карактеристике у складу са актуелним ширим трендовима као што је технолошки развој, отвара питање редефинисања традиционалних правних појмова. На том трагу, у будућности би се могло говорити о уделима у друштву са ограниченом одговорношћу као дигиталној имовини.

3.3 Удео у контексту стварног права

Као што је већ поменуто, ЗОПД на више места уређује примену одређених института стварног права када су у питању удели у друштву са ограниченом одговорношћу, те се у том светлу може поставити питање у вези природе удела у контексту стварног права. Даља анализа односи се на два основна питања. Прво, на који начин се удео као појам уклапа као предмет одређених стварних права као што су право својине, право залоге и право прече куповине. И друго које се надовезује, да ли се удео по својој природи може сматрати ствари у светлу стварног права. Поједина стварна права за свој предмет могу имати права, док код других то морају бити искључиво ствари каква је ситуација са правом својине.⁵⁴ Управо из тог разлога важно је размотрити природу удела као ствари у стварноправном смислу.

На првом месту последица тумачења удела као ствари огледа се кроз основно стварно право, а то је право својине. Ако узмемо у обзир да је аксиом већине система континенталног права да, уколико се има применити право својине, његов објекат мора бити правно препознат као ствар,⁵⁵ поставља се питање да ли и како удео може имати карактер ствари. У оквиру појам ствари у ширем, теоријском смислу, може се направити подела на телесне и бестелесне ствари (*res corporales* и *res incorporales*). Појам бестелесних ствари

⁵³ Татјана Јевремовић Петровић, „Електронска регистрација оснивања привредних друштава у Републици Србији“, *Право и привреда*, бр. 3/2021, 321.

⁵⁴ Обрен Станковић, Миодраг Орлић, *Стварно право*, Београд, 1999, 216. У теорији постоји став да заложно право на потраживањима односно правима заправо представља облигационо, а не стварно право. Вид. Владимир Козар, „Обезбеђење залогом на потраживањима и другим правима“, *Право – теорија и пракса*, бр. 4–6/2016, 13.

⁵⁵ Николија Дамњановић, „Правна природа криптовалута“, *Хармониус*, бр. 1/2022, 79.

представља тековину римског права и према теорији тај појам подразумева имовинска права као бестелесне састојке имовине.⁵⁶ Са друге стране, телесне ствари представљају материјални део природе који се налази у људској власти.⁵⁷ Појам ствари у ужем смислу какав је традиционално прихваћен у српском праву укључује искључиво телесне ствари.⁵⁸ Матични Закон о основама својинскоправних односа не даје дефиницију ствари, а у нацрту Закона о својини и другим стварним правима доследно је спроведена концепција према којој је ствар у праву нужно телесна.⁵⁹ Поставља се питање у који од наведена два појма ствари би се могао уклопити појам удела, односно да ли би се према својој природи сматрао ствари у ужем или ширем смислу. Према теорији, одговор на наведено питање јесте да се удео има сматрати бестелесном ствари.⁶⁰ До истог закључка се долази и анализом поменутих дефиниција појма телесне и бестелесне ствари где се примећује да удео по својој природи није материјални део природе, те се не може уклопити у појам телесних ствари. Какве су даље последице такве карактеризације удела? Прво, то значи да се удео не може сматрати ствари уопште, и друго, имајући то у виду, не може бити предмет права својине.⁶¹ У теорији постоје предлози о проширивању предмета права на друге предмете који нису ствар. Другим речима, одређени ентитети могли би се третирати као ствари и ако то нису.⁶² Такво схватање уклопило би се у теоријску конструкцију права својине у ширем смислу према којој предмет својине може бити и свака нематеријална вредност која има економски значај односно која се може економски изразити, као што су рецимо производи људског дуга оличени у ауторском и праву индустријске својине.⁶³ Закључно, удео би представљао бестелесну ствар, те се не може говорити о праву својине над уделима, али је у перспективи могуће проширити појам предмета права својине тако да укључују и друге појмове који се не уклапају у појам телесних ствари.

У погледу других стварноправних питања који се односе на уделе, ЗОПД посебно уређује залог и право прече куповине.⁶⁴ ЗОПД садржи посебан

⁵⁶ Обрен Станковић, „О појму и саставним деловима ствари“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1–2/1980, 31.

⁵⁷ О. Станковић, М. Орлић, 6.

⁵⁸ Живковић Милош, „Права на дигиталној имовини“, у *Право дигиталне имовине* (ур. Мирјана Радовић), Београд 2024, 14.

⁵⁹ Ненад Тешић, *Продаја и пренос њоштраживања*, Београд 2012, 51.

⁶⁰ Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић (2023), 386.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*, 51.

⁶³ Андрија Гамс, *Својина*, Београд 1991, 18.

⁶⁴ Напомена: У теорији се истиче да је право прече куповине дуално по правној природи, те да одређени правни системи сматрају то право стварним правом, док други стоје при ставу да је то облигационо право. Ненад Тешић, „О праву приоритетног разматрања

члан којим регулише залагање удела у друштву са оґраниченом одговорношћу, где наглашава да се залагање удела врши у складу са законом којим се уређује залога на покретним стварима. Према том Закону, предмет заложног права могу бити удели и друга имовинска права којима њихов ималац може слободно располагати.⁶⁵ Питања природе удела као предмета залогe не стварају дилеме зато што је оно експлицитно уређено позитивноправним нормама. Већ је поменут и теоријски став да предмет залогe не мора бити ствар већ то могу бити и права, тако да то питање није од значаја за примену стварноправног института залогe у контексту удела. Уређење залогe *de lege lata* представља добар пример приступа који би се могао применити и у оквиру права својине на уделима. Код права прече куповине ситуација опет није тако једнозначна. Као и код залогe ЗОПД и овде посебним чланом уређује право прече куповине и предвиђа његову диспозитивну примену, односно уређује претпоставку примене права прече куповине удела осим ако она није искључена оснивачким актом или законом.⁶⁶ Ради се о законском праву прече куповине које као такво има апсолутно дејство.⁶⁷ Актуелна теоријска дилема код примене тог института у домаћем праву тиче се чињенице да ЗОПД предвиђа право прече куповине у ситуацијама *преноса* удела, а не искључиво продаје, те се поставља питање да ли чланови имају заправо „право пречег стицања“ удела или се оно односи искључиво на случај продаје удела како алудира сам назив.⁶⁸ С обзиром на то да и ЗОПД говори о преносу удела а не само о продаји удела ваљало би приклонити се мишљењу да се ради о праву пречег стицања удела. У контексту природе, у ранијим излагањима је истакнуто да се удео не може сматрати ствари и да не може бити предмет права својине, што потенцијално може отворити и питања у вези са природом куповине односно продаје удела. Имајући и то у виду, адекватније би било користити термин право пречег стицања удела.

Закључно, по својој правној природи у контексту стварног права удели би се требали тумачити као бестелесне ствари. С обзиром да појам бестелесних ствари не спада у ужи појам ствари где спадају искључиво телесне ствари, не може се говорити о праву својине на уделима. Оно што би требало размотрити јесте потенцијално проширивање предмета права својине и на

понуде у случају преноса удела у ДОО“ у *Liber amicorum проф. др Мирко Васиљевић* (ур. Душан Поповић), Београд 2021, 109. Због свог апсолутног дејстава, за потребе овог рада право прече куповине тумачи се као стварно право.

⁶⁵ ЗОПД, чл. 177. Према Закону о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у регистар („Сл. гласник РС“, бр. 57/2003, 61/2005, 64/2006 – испр., 99/2011 – др. закони и 31/2019), чл. 10, ст. 3.

⁶⁶ ЗОПД, чл. 161.

⁶⁷ О. Станковић, М. Орлић, 288.

⁶⁸ М. Васиљевић, Т. Ј. Петровић, Ј. Лепетић, 309-312; Илија Бабић, „Право прече куповине удела члана друштва са оґраниченом одговорношћу“, *Право и приврега*, бр. 3/2020, 258.

одређене институте и појмове који се не сматрају стварима. Заложно право на уделима је детаљно разрађено у позитивноправним нормама те карактер удела као ствари није од значаја, али свакако представља пример. На крају, код право прече куповине треба имати у виду две ствари. Прво, сам ЗОПД говори о преносу удела и друго, удели по својој природи нису ствари. У том смислу ваљало би ускладити тај институт са режимом преноса удела и тумачити да се ради о праву пречег стицања удела.

4. НАЧЕЛА У ВЕЗИ СА УДЕЛОМ

Још једна од битних карактеристика за разумевање појма удела јесте и примена два начела која битно одређују саму садржину удела односно удео у материјалном смислу. Реч је о начелима сразмерности и диспозитивности. ЗОПД прихвата оба начела тако што оставља члановима могућност да диспозитивно одреде обим права која произилазе из удела, а уколико то не ураде, примењује се начело сразмерности.⁶⁹ Начин примене наведених начела као и њихове границе једно су актуелних питања и у домаћој правној теорији.⁷⁰

Начело сразмерности предвиђа да члан друштва стиче удео сразмерно његовом улогу у основни капитал друштва, док начело диспозитивности омогућава да члан друштва стекне удео у другачијем обиму у односу на његов улог који је унео у друштво. Начело сразмерности се у акционарским друштвима манифестује кроз правило да једна (обична) акција даје један глас. Тиме се постиже да економско учешће у основном капиталу акционарских друштва одговара гласачким правима.⁷¹ Код удела у друштву са ограниченом одговорношћу начело сразмерности које се примењује у случају да чланови нису диспонирали обимом удела, односи се на сва права која чине материјалну садржину удела.⁷² С друге стране, начело диспозитивности у оквиру појма и уређења удела у друштву са ограниченом одговорношћу огледа се у томе што удео чланова друштва у формалном смислу није везан за вредност улога. ЗОПД на два места прописује то начело. Прво у члану који

⁶⁹ У немачком закону који уређује друштво са ограниченом одговорношћу начела сразмерности и диспозитивности код удела примењују се уже, односно на појединачним правима, па тако код права гласа и права на дивиденду важи начело диспозитивности. Вид. Carsten Jungmann, David Santoro, *German GmbH Law – Das deutsche GmbH-Recht*, München, 2020, 11; Holger Fleischer, Wulf Goette (hrsg.) *Münchener Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)*, Band 2: §§ 35-52, Munich 2022, 757.

⁷⁰ Вид. Мирко Васиљевић, „Уговорна одступања законом уређених неких права чланова привредних друштава на диспозитиван начин од принципа сразмерности капитал учешћа у компанијском праву“, *Право и њивреда*, бр. 2/2024.

⁷¹ Н. Јовановић, В. Радовић, М. Радовић (2023), 490.

⁷² ЗОПД, чл. 152, ст. 2.

носи назив „стицање удела“, ЗОПД предвиђа да члан друштва стиче удео у друштву сразмерно вредности његовог улога у укупном основном капиталу друштва, осим ако је оснивачким актом при оснивању друштва или једногласном одлуком скупштине одређено другачије.⁷³ Друго, у члану који носи назив „права по основу удела“ у другом ставу је прописано да су права члана друштва наведена у првом ставу тог члану, сразмерна учешћу удела тог члана у основном капиталу друштва, осим ако је оснивачким актом одређено другачије.⁷⁴ Поставља се питање да ли је законодавац омашком на два места нормирао исту ствар или постоји *ratio legis* иза обе наведене одредбе. Потенцијално тумачење наведених чланова могло би да буде такво да је на једном месту законодавац имао у виду удео као целину, а на другом појединачна права из удела. У том смислу, диспозитивност која је предвиђена у члану који носи назив „стицање удела“ могла би се односити на сва права по основу одела. Пример: три члана оснивају друштво чији је основни капитал 3000 динара, док је улог сваког члана 1000 динара, а удели су подељени тако да један члан има 80%, а друга два члана по 10% удела. Диспозитивности у оквиру садржине удела, у члану који носи назив „права по основу удела“ представља правни основ за диспонирање појединачним правима. У том смислу могуће би било предвидети различит проценат учешћа појединачних права чланова из удела. Пример: три члана оснивају друштво чији је основни капитал 3000 динара, док је улог сваког члана 1000 динара, у оснивачком акту су предвидели да један члан имати 80% права гласа, али да ће друга два члана имати право на учешће у добити од по 45%, док остала права остају сразмерна улогу. Још једно од могућих тумачења јесте да се чланом ЗОПД под називом „стицање удела“ регулише ситуација оригинерног стицања удела приликом оснивања друштва или повећања основног капитала новим улозима, док се други члан односи на накнадно диспонирање правима која су већ стечена. Оно што се свакако мора имати у виду приликом примене начела диспозитивности у овом контексту јесте недозвољеност тзв. „лавовских клаузула“ (*clausula leonina*).⁷⁵ Било како било, наведени чла-

⁷³ ЗОПД, чл. 151, ст. 1. Начело диспозитивности предвиђа и италијанско право код удела у друштву са ограниченом одговорношћу. Вид. Giuseppe A. M. Trimarchi, *Guide to the Italian Limited Liability Companies*, Torino, 2013, 168

⁷⁴ ЗОПД, чл. 152, ст. 2. Ради се о 1) праву гласа у скупштини; 2) праву на учешће у добити друштва; 3) право на учешће у ликвидационом остатку и 4) другим правима предвиђеним у ЗОПД.

⁷⁵ Лавовске клаузуле имају свој ужи и шири смисао. У ширем смислу те клаузуле обухватају недозвољена располагања (ограничења плаћања), која се првенствено тичу самог друштва и његових поверилаца (нпр. фиксно означење процента по којем ће се обрачунавати дивиденда), док у ужем смислу оне обухватају односе који се тичу интереса једног или више чланова друштва: прво, није дозвољено уговарање учешћа само у губитку, али не и у добити – клаузула искључивости (то би био посао бескамотног зајма); друго, није дозвољено уговарање учешћа само у добити, али не и у губицима друштва (учешће члана „лава“). М. Васиљевић, 172.

нови могли би се прецизније уредити чиме се не би остављало простора за различита тумачења.

Околност у наведеним одредбама која говори у прилог омашци законодавца огледа се у начину на који се, према ЗОПД, доноси одлука којом се спроводи диспонирање. Као што је већ поменуто, у члану који се односи на целокупан удео, под називом „стицање удела“ ЗОПД предвиђа да се диспонирање може спровести у оснивачком акту приликом оснивања друштва или једногласном одлуком скупштине друштва.⁷⁶ У другом члану који се односи на појединачна права из удела ЗОПД предвиђа да се њихово диспонирање може просто уредити оснивачким актом. Наведено би значило да је простом одлуком о измени оснивачког акта могуће диспонирати правима чланова друштва у било ком тренутку. У најмању руку и на том месту би требало да се ради о једногласној одлуци као у члану под називом „стицање удела“.

Пример из упоредноправне праксе који може пружити смернице за уређење диспозитивности долази из немачког права. У немачком Закону који уређује друштва са ограниченом одговорношћу такође је предвиђена диспозитивности када су у питању удели односно права по основу удела.⁷⁷ Немачка теорија има посебан назив за круг права која се дају одређеним лицима тзв. преференцијална или повлашћена права (нем. *Gesellschafter-sonderrechte*). Треба напоменути да се под тим појмом подразумевају не само појединачна друга права која се не сматрају стандардним правима чланова (нпр. право вета), већ се ту убраја и диспонирање постојећим правима (право гласа или право на дивиденду).⁷⁸ У зависности од тога на који начин се врши диспонирање, немачка теорија разликује две ситуације. Прво, посебна права се могу дати тачно одређеном члану у вези са његовим уделом, чиме се везују за личност члана, или могу бити везана за сам удео.⁷⁹ Када је реч о правима која су везана за личност, она се *intuitu personae* односе на тачно одређеног члана, те у случају преноса удела не прелазе на новог члана. С друге стране, уколико су она везана за сам удео, онда није битно ко је власник тог удела, па се тако могу преносити заједно са уделом на било које друго лице. У том случају, реч је о преференцијалним уделима (нем. *Vorzugsgeschäftsanteilen*).⁸⁰ Иако се у домаћој теорији истиче да примена начела диспозитивности у ЗОПД не представља конституисање института приоритетних

⁷⁶ ЗОПД, чл. 151, ст. 1.

⁷⁷ Немачки Закон о друштвима са ограниченом одговорношћу из 1892. године (*Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*), пар. 45.

⁷⁸ Karl-Heinz Schmiegelt, Martin C. Schmidt „§ 3 Der Gesellschafter“, *Beck'sches Handbuch der GmbH: Gesellschaftsrecht, Steuerrecht*, (Hrsg. Ulrich Prinz, Norbert Winkeljohann), Munich 2014, 135.

⁷⁹ *Ibid.*, 136.

⁸⁰ *Ibid.*

удела⁸¹, можда је наведено раздвајање било мотив српског законодавца приликом раздвајања диспозитивности код стицања удела и права по основу удела. Свакако *de lege lata* српско решење ствара недоумице те постоји простор за унапређење.⁸²

5. ЗАКЉУЧАК

Сложеност и специфичност института удела у оквиру друштва са ограниченом одговорношћу отвара бројна теоријскоправна питања. ЗОПД не познаје експлицитну дефиницију појма удела у друштву са ограниченом одговорношћу, а из теоријских дефиниција тог појма произилази да је он скуп одређених права односно скуп права и обавеза. Појмовно одређење удела подразумева да се он раздвоји од њему сличних појмова као што је појам улога. Иако је данас подразумевано, термилошко и материјално разграничење та два института није се практиковало ни у ранијој теорији и а и пракси.⁸³ Према слову ЗОПД нужна повезаност наведених института произилази из тога што се удео стиче на основу улога. Таква формулација ипак није потпуно исправна имајући у виду да лица могу стећи уделе и на друге начине као што је, рецимо, конверзија потраживања у удео. Појам удела може се дефинисати у материјалном и формалном смислу. У материјалном смислу, он представља скуп одређених права, односно скуп права и обавеза, док је у формалном смислу он изражен у одређеном проценту у односу на основни капитал друштва. Удео у формалном смислу означава проценат његовог обима у материјалном смислу, односно проценат права која одређено лице има на основу власништва над уделом.

У контексту правне природе удела доследно је систематски приступити те анализирати сличности и разлике између удела у друштву са ограниченом одговорношћу и њему сличног и кореспондентног института акција у акционарским друштвима. Суштинска разлика између акција и удела која произилази из ЗОПД јесте у томе што према експлицитној одредби ЗОПД удели нису хартије од вредности, док се акције традиционално по својој правној природи, као и према позитивноправном уређењу сматрају хартијама од вредности. Анализом садржине оба института могу се утврдити суштинске сличности, посебно од како у српском праву важи обавезна дематеријализација акција. Дематеријализацијом нестаје тзв. право на хартији

⁸¹ М. Васиљевић, 164.

⁸² Тема преференцијалних удела у друштву са ограниченом одговорношћу и њихове евентуалне примене у српском праву завређује посебну анализу која би превазилазила оквире овог рада, те остаје као отворено питање за будућа истраживања.

⁸³ Д. Дивљак, 20.

те се природа акција одваја од хартија од вредности и постаје сличнија уделима. У теорији се истиче да се акције, као серијске дематеријализоване и преносиве хартије од вредности, уклапају у појам дигиталне имовине, те се поставља питање сличност између појма дигиталне имовине и удела у друштву са ограниченом одговорношћу. Према свим карактеристикама и условима који се тичу појма дигиталне имовине, може се приметити сличност између тог појма и појма удела, тако да би се у перспективи и удели могли сматрати појмом дигиталне имовине. Из наведеног се може видети пример како се природа правних института трансформише у сладу са технолошким напретком и актуелним трендом дигитализације. На крају је од важности и сагледавање природе удела у контексту стварног права. Разлог томе јесте повезаност природе удела као предмета појединих стварних права као што су право својине, залога и право прече куповине. Удели би, у том контексту, спадали у појам бестелесних ствари односно добара, а као такви се не би могли сматрати предметом права својине имајући у виду да наша теорија појам ствари као предмета права својине тумачи уже тако да укључује само телесне ствари. Код залоге предмет не мора бити искључиво ствар већ и право, а и *de lege lata* је то питање уређено на доследан начин и представља добар пример. Питање права прече куповне, с друге стране, оставља недоумице имајући у виду да ЗОПД говори о том праву у контексту преноса удела као ширег појма од продаје, али и даље користи термин право прече куповине. Такође природа удела се не може уклопити у појам ствари, тако да би *de lege ferenda* требало заправо усвојити термин права пречег стицања удела.

Последња важна карактеристика појма удела огледа се у примени начела сразмерности и начела диспозитивности. Начело сразмерности предвиђа да се удели у материјалном и формалном смислу стичу у сразмери са вредности улога у основном капиталу друштва, док начелно диспозитивности одступа од тог правила. Чињеница да чланови могу одређивати обим права независно од улога обесмишљава његово процентуално изражавање у односу на основни капитал друштва. ЗОПД предвиђа начело диспозитивности на два места, односно у члановима под називом „стицања удела“ и „права по основу удела“. Отворено је питање да ли постоји *ratio legis* иза регулисања начелно исте ствари на два места или се ради о омашци законодавца. Једна од потенцијалних могућности тумачења могла би се односити да се у једном случају ради и диспонирању појединачним правима чланова, док се у другом случају ради о скупном диспонирању свих права која су садржана у уделу. Било како било, доследно би било *de lege ferenda* детаљно уредити наведено питање тако да не ствара недоумице.

Из анализе се могу приметити неколико отворених питања у вези са појмом удела у актуелном српском праву. То се односи како на питања правне природе удела, тако и на питања примене начела која карактеришу његову

садржину. Имајући то у виду, може се закључити да постоји простор за даљи развој појма удела, као и његово унапређење. Као што је већ поменуто, основна карактеристика друштва са оґраниченом одговорношћу јесте флексибилност и прилагодљивост актуелним потребама привредног окружења, те из тог угла измене и унапређења нису негативна околност, већ напротив оне одсликавају саму природу друштва са оґраниченом одговорношћу.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Литература

- Арсид Зоран, Владимир Марјански, *Право ѿривредних друшћива*, Нови Сад 2018.
- Бабић Илија, Раденко Јотановић, *Грађанско ѿправо, Књига 2 – Сиварно ѿправо*, Бања Лука 2020.
- Бабић Илија, „Право прече куповине удела члана друштва с оґраниченом одговорношћу“, *Право и ѿривреда*, бр. 3/2020.
- Васиљевић Мирко, Јевремовић Петровић Татјана, Лепетић Јелена, *Компанијско ѿправо – ѿравно ѿривредних друшћива*, Београд 2023.
- Васиљевић Мирко, „Уговорна одступања законом уређених неких права чланова привредних друштва на диспозитиван начин од принципа сразмерности капитал учешћа у компанијском праву“, *Право и ѿривреда*, бр. 2/2024.
- Гамс Андрија, *Својина*, Београд 1991.
- Garrison Michael J., Knoepfle Terry W., „Limited Liability Company Interests as Securities: A Proposed Framework for Analysis“, *American Business Law Journal*, бр. 4/1996.
- Goforth Carol R., „Why Limited Liability Company Membership Interests Should Not be Treated as Securities and Possible Steps to Encourage this Result“, *Hastings Law Journal*, бр. 5/1994.
- Дамњановић Николија, „Правна природа криптовалута“, *Хармониус*, бр. 1/2022;
- Дивљак Драго, „Удели код друштва са оґраниченом одговорношћу“, *Право – ѿтеорија и ѿпракса*, бр. 8–12/1993.
- Живковић Милош, „Права на дигиталној имовини“, у *Право дигиталне имовине* (ур. Мирјана Радовић), Београд 2024.
- Јевремовић Петровић Татјана, „Електронска регистрација оснивања привредних друштва у Републици Србији“, *Право и ѿривреда*, бр. 3/2021.
- Jungmann Carsten, Santoro David, *German GmbH Law – Das deutsche GmbH-Recht*, München 2020.
- Јовановић Небојша, *Берзанско ѿправо*, Београд 2009.
- Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Компанијско ѿправо – Право ѿривредних субјеката*, Београд 2023.
- Јовановић Небојша, Радовић Вук, Радовић Мирјана, *Трговинско ѿправо*, Београд 2021.
- Јовановић Zattila Милена, „Право запосленог на стицање удела у друштву са оґраниченом одговорношћу“, *Зборник радова Правној факултетима у Нишу*, бр. 100/2023.

- Марјански Владимир Ж., „Стицање сопственог удела друштва с ограниченом одговорношћу откупом од члана друштва“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2/2015.
- Момчилов Милена, Кнежевић Бојовић Ана, „Резервисани сопствени удео и финансијски инструмент – право на стицање удела: механизми за реализацију ESOP-а у Републици Србији“, *Архив за правне и друшћивене науке*, бр. 1/2024.
- Козар Владимир, „Обезбеђење залогом на потраживањима и другим правима“, *Право – теорија и пракса*, бр. 4-6/2016.
- Лепетић Јелена, „Једна акција – један глас: да ли је време за промене“ *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2018.
- Стјепановић Богдана, „Удео у привредном друштву као заједничка имовина супружника“, *Право и привреда*, бр. 4-6/2019.
- Радовић Мирјана, „Појам и врсте дигиталне имовине“ у *Право дигиталне имовине* (ур. Мирјана Радовић), Београд, 2024.
- Rosengarten Joachim, Burmeister Frank, Klein Martin, *The German Limited Liability Company*, Munich 2020.
- Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *Сиварно право*, Београд, 1999.
- Станковић Обрен, „О појму и саставним деловима ствари“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1–2/1980.
- Schmiegelt Karl-Heinz, Schmidt Martin C., „§ 3 Der Gesellschafter“, *Beck'sches Handbuch der GmbH: Gesellschaftsrecht, Steuerrecht*, (Hrsg. Ulrich Prinz, Norbert Winkeljohann), Munich 2014.
- Тешић Ненад, *Продаја и пренос појраживања*, Београд 2012.
- Тешић Ненад, „О праву приоритетног разматрања понуде у случају преноса удела у ДОО“ у *Liber amicorum проф. др Мирко Васиљевић* (ур. Душан Поповић), Београд 2021.
- Trimarchi Giuseppe A. M., *Guide to the Italian Limited Liability Companies*, Torino 2013.
- Fleischer Holger, Goette Wulf (hrsg.) *Münchener Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG), Band 2: §§ 35-52*, Munich 2022.
- Шогоров Стеван, „Правни статус сопственог удела друштва са ограниченом одговорношћу“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2010.

Прописи

- Закону о заложном праву на покретним стварима и правима уписаним у регистар („Сл. гласник РС”, бр. 57/2003, 61/2005, 64/2006 – испр., 99/2011 – др. закони и 31/2019).
- Закон о поступку регистрације у агенцији за привредне регистре („Сл. гласник РС”, бр. 99/2011, 83/2014, 31/2019 и 105/2021).
- Закон о привредним друштвима („Сл. гласник РС”, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 и 109/2021).
- Закон о тржишту капитала („Сл. гласник РС”, бр. 129/2021).
- Немачки Закон о друштвима са ограниченом одговорношћу из 1892. године (*Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*).

Dušan D. Nikolić
Institute of Physics Belgrade
dnikolic@ipb.ac.rs
ORCID ID: 0009-0008-5214-7385

Membership Interests in a Limited Liability Company

Abstract: *The author analyzes the notion of membership interests in a limited liability company under Serbian law. Membership interests in a limited liability company represent one of the most significant notions characterizing the entire form of a limited liability company. Considering the scope of the membership interests' notion, the analysis is divided into three sections at the beginning of the analysis. The first section addresses basic terminological and conceptual considerations. The second deals with issues of the legal nature of membership interests, while the third includes an analysis of principles related to membership interests. Regarding the legal nature of membership interests, special emphasis is placed on examining the nature of membership interests in comparison with the related notion of shares in joint-stock companies and the legal notion of digital assets. Finally, the nature of membership interests is also analyzed from the perspective of property law. In the final section, the principles of proportionality and will autonomy that shape the concept of membership interests are presented, followed by an analysis of their application in current positive law. The conclusions from the analysis of certain open questions within the notion of membership interests should serve as a basis for future improvements of this legal notion, particularly in the part relating to the application of the will autonomy principle.*

Keywords: *Membership interest, Limited liability company, Legal nature, Rights based on membership interests.*

Датум пријема рада: 05.08.2024.

Датум прихватања рада: 16.09.2024.